

Erik Koskela
Tro, håb og had
Muusmann's Forlag 2012
456 sider
kr. 299,95

Her har vi en forfatter, der bekymrer sig om sine læsere. Umiddelbart en sympatisk indstilling. Erik Koskela har oplagt skønlitterære ambitioner. Men han har også historiske og belærende hensigter. Det sidste viser han ved at have valgt den spansk-amerikanske filosof og æstetiker George Santayanas (1863-1952) sentens ”De, der ikke kan huske historien, er tvunget til at gentage den” til et slags mantra og motto for sin bog. Koskela er nemlig ikke sikker på, om læserne er tilstrækkelig historisk klædt på til at kunne følge med i hans skønlitterære historier.

Det siges jo - med rette - at vi lever i en historieløs tid. Derfor indleder forfatteren sin bog med dokumentariske afsnit, der skal få os til at forstå, hvad han skønlitterært vil underholde os med. Det er formodentlig også samme bekymring, der ligger bag, når Koskela i pressemeddelelsen skriver, at ”hensigten har været at skabe et virkelighedstro univers, der i romanformens forkortede perspektiv kan levendegøre et langt historisk forløb og måske inspirere til at tænke over nutidens udfordringer”. Erik Koskela dokumenterer i sin bog en brændende interesse i og en stor viden om Tyskland i 1900-tallets første årtier.

Første Verdenskrig efterlod Tyskland og Sovjetunionen som Europas paria-stater. Tyskland ydmyget og forarmet, Sovjetrusland isoleret og frygtet på grund af sine angiveligt revolutionære ambitioner. De to taber-lande fandt hinanden i Rapallo-traktaten 1922 – som et midlertidigt samarbejde mellem fremtidige potentielle fjender. Sovjetrusland fik en smule vestlig anerkendelse og adgang til tysk teknologi. Tyskland fik rum, så dets påtvungne lillepuhær på blot 100.000 mand kvalitativt kunne udvikle sig til mere, end den kvantitativt fyldte. Dette tema dukker op som noget væsentligt sidst i romanen.

Den unge Weimar-republik var startet ud med en ganske vist demokratisk valgt, socialdemokratisk ledet, men yderst svag regering. Versailles-traktaten pålagde landet enorme krigsskadeerstatninger – langt større, end landet i virkeligheden kunne magte. Tyskland var blevet pålagt det samlede ansvar for udbruddet af 1. Verdenskrig. Hvilket store dele af tyskerne med rette oplevede som en stor uretfærdighed. Højrekræfterne i landet var mange, stærke og diffuse. De hævdede, at kejseren, Wilhelm 2., uretmæssigt var blevet tvunget til at abdicere. Dolkestødslegenden docerede, at landet ikke var besejret på slagmarken. Tyskland var derimod blevet frataget sin hær og dertil bedraget af de kræfter, der nu sad i regering.

Kampen mellem de traditionelt konservative og de socialistiske magtcentre skærpedes i løbet af 1920'erne og førte ultimativt omkring 1930 til borgerkrigslignende tilstande. Bevæbnede højreorienterede frikorps af vidt forskellig observans og styrke stødte sammen i gaderne, hvor de både bekæmpede hinanden og de ligeledes bevæbnede kommunister. Sammen bekæmpede begge parter den mere og mere rådvilde regering. En skrupelløs og determineret Adolf Hitler lurede med sine toptunede specialkorps som SA og SS overalt. Først i baggrunden, senere omkring 1930 optrådte de åbenlyst, aggressivt og blodigt i gadebilledet. Samtidig med, at samme Hitler uopholdelig hamrede mod Versailles-fredens ydmygende bestemmelser, mod det socialdemokratisk-bolsjevistisk-jødiske sammenrend og establishment samt mod samfundets

generelle amoralitet og kulturelle dekadence. Og for et fornyet, genrejst, stærkt og racerent Tyskland.

Den rablende inflation i begyndelsen af 1920'erne vendte op og ned på samfundets sociale struktur. Et eksempel på prisernes himmelflugt. Et brød kostede 1922 i Berlin 163 Mark, men var i november 1923 steget til 210 milliarder Mark. Pengene mistede med andre ord deres værdi. Arbejdere og funktionærer styrtede ud for at handle, når de havde fået løn, og inden varerne var væk. Eller var steget yderligere. Naturalie-økonomien havde gode vilkår. Den billigste plads i Schlossparktheater i Berlin kunne betales med 2 æg, mens den dyreste kostede et pund smør. Udviklingen skabte et pjalteproletariat (Lumpenproletariat), der var til fals for en hvilken som helst politik. Arbejdsløshed, elendige livsvilkår, usikkerhed og rådvildhed blev dets karakteristika. Depressionen efter verdenskrakket i 1929 gjorde kun situationen værre.

Koskelas bog fremstår som dokufiktion – en genre, der frit jonglerer mellem det fiktive og det dokumentariske. Hvor fiktive personer kan føre ditto dialoger med historiske personer. Og hvor rent dokumentarisk materiale veksler med fiktivt stof. Forfatteren har endog forsynet sin bog med flere appendix, der oplyser om samfundsstruktur og kilder. Dertil et, hvor bogens personer – reelle såvel som fiktive - er opført med tilhørende leksikalske oplysninger. Historiske personer som f.eks. Hermann Göring er forsynet med en asterix. Af uransalige grunde er en vis Adolf Hitler imidlertid ikke forsynet med en stjerne. Umiddelbart tiltaler genren dokufiktion ikke denne anmelder. Hvilket naturligvis kan synes ligegyldigt. Men alle de nævnte udenomsværker virker forstyrrende, når de udpensles, som i nærværende bog. Så hellere den rene ukommenterede dokufiktion, hvor fiktion og dokumentation umærkeligt flyder sammen.

I appendix 3, ”Inspiration og kilder”, nævner Koskela, at han ”undertiden citerer mine kilder meget tæt, hvorfor jeg specielt nævner nedenstående ophavsmænd”, side 450. Han opfinder f.eks. en gennemgående fiktiv figur ved navn Bernhard Schneider, som gennem hele bogen optræder som en slags skytsengel for August, og hvis angivelige dagbogsblade citeres både ofte og udførligt. Kilden til disse dagbogsblade anføres at være Harry Graf Kesslers ”Tagebücher 1918-1937”, udgivet 1979 i Frankfurt am Main.

Romanen opererer i tre planer eller sektioner. Der er som nævnt det rent dokumentariske, der rummer nyttige baggrundoplysninger. Så er der det halv-dokumentariske, hvor personerne er reelt eksisterende som f.eks. Hitler, hans medarbejdere og øvrige omgangskreds. Men hvor de udstyres med fiktive replikker. Hvis sådan noget skal fungere og fænge, skal personerne indholdsmæssigt sige noget, som vi ikke allerede dokumentarisk ved om dem. Her hverken fungerer eller fænger det. Skønlitteratur er det i hvert fald ikke.

Endelig er der romanens rent fiktive del, der starter cirka en tredjedel inde i bogen. Hvor både personer og handling er digt. Og hvor vi følger et ungt forelsket par - den fattige sprogstuderende August Leonhardt og hans overklasse-kæreste Bella Steinhem. De prøver at passe deres studier, men især han må tage småjobs for at overleve. De bekymrer sig ikke synderligt om, hvad der foregår i samfundet, og heller ikke om det tilstundende rigsdagsvalg i september 1930. Men tilfældigt overværer August et slagsmål mellem nazister og kommunister og redder ved den lejlighed en tilsyneladende sympatisk SA-mand, Emil Vogel, fra at blive slået ihjel. Dermed bliver handlingen sat i gang.

I taknemmelighed introducerer Vogel sin redningsmand for nogle partispidser, herunder for rigsdagsmedlemmet, krigsveteranen og nazisten Hermann Göring. Samtidig kommer August via sit studenterarbejde på et forlag tæt på kredse, der er fascineret af pornografisk litteratur. Da det samtidig er kredse, der tangerer det nazistiske miljø, stiger spændingen en kende. Men mod slutningen af romanen aner forfatteren tilsyneladende ikke, hvad han skal stille op med alle de bolde, der er kastet op i luften. Det ovenfor nævnte og ifølge Versailles-traktaten ulovlige militære samarbejde med Sovjetunionen kommer sidst i romanen til at spille en central rolle for handlingen. Ligesom mord og vold generelt kommer tæt på. Men alt for ofte stritter plottene uformidlet op i intetheden.

På omslaget kaldes bogen en politisk spændingsroman. Det forekommer denne anmelder, at den aldrig rigtig finder ud af, om den vil fortælle politik og historie, eller om den vil være skønlitterær og spændende. Mange bolde er i luften, og rigtig mange af dem bliver deroppe. Rigtig spændende bliver bogen derfor aldrig. Dertil vil den alt for meget. Desuden fortæller forfatteren igen og igen noget, som allerede er fortalt. Sprogligt er bogen derfor hen ad vejen kedsommelig. En fortsættelse med titlen "Had, vold og magt" er varslet til efteråret 2013. Den kan altså nå at blive bedre.

Anmelderen har afslutningsvis lyst til at pege på et par værker om Tyskland i tiden op til Hitler, som nærværende bog i hvert fald ikke bliver en konkurrent til. Både musicalen og filmen Cabaret ligesom den bog af britiske Christopher Isherwood (1904-86), der er bygget på - Goodbye to Berlin fra 1939 - giver med deres dunkende og uhyggeligt nærværende stil et betydeligt bedre billede af et Tyskland lige før ragnarok. Det gælder også den tyske forfatter Hans Fallada (1893-1947), der i sin klassiske roman "Kleiner Mann – was nun?" fra 1932 om flip- eller pjalteproletaren Johannes Pinnebergs økonomiske og sociale nedtur. I den får vi et stilfærdigt og rørende og vedkommende billede af et Tyskland på vej mod afgrunden og af den lille mand og hans hustru Pusser, der hele tiden må bøje nakken for kapitalen og tidsånden, og blandt hvem Hitler hentede mange af de stemmer, der helt legalt bragte ham til magten i januar 1933.